

Rus Edebiyatında Gereksiz İnsan Tipi ve Nihilizm

Ahmet Muhammet ÇAKAR¹

Özet

Rus Edebiyatında ilk kez 19. yüzyılda bir problem olarak ortaya çıkan gereksiz insan tipi ve nihilizm felsefesinin karakterler açısından incelenmesi bu çalışmanın amacını oluşturur. Gereksiz insan tipi ve nihilizm felsefesi, eserlerde yaratılan karakterler üzerinden incelenmiştir. Gereksiz insan tipinin edebiyat ve toplumda ortaya çıkma nedenleri, gerçekleştiren toplumsal ve siyasi olaylarla ilişkili olduğu anlaşılmaktadır. Gereksiz insan, toplum tarafından reddedilen ya da bizzat toplumu reddeden, kendini onun bir parçası olarak görmeyen kişi olarak gösterilmektedir. Oluşturulan gereksiz insan tiplerinde nihilizm felsefesinin son derece baskın olduğu görülmüştür. Bunun nedeni karakterlerin kendi doğruları ve fikirleri dışında hemen hemen hiçbir şeyi kabul etmemeleridir. Gelişen toplumsal ve siyasi, kültürel, sosyolojik, ekonomik ve psikolojik olaylar sonucu toplumda oluşan nihilist tipler ve gereksiz insan tipleri, toplumun yozlaşmışlığını yine kendilerinin olaylara bakışları üzerinden göstermişlerdir. Yozlaşmış toplum içerisinde, bu durumu göstermek için ona son derece karşıt olarak çıkan gereksiz insan tipi ve buradan hareketle nihilizm, toplumu kendine göstermede bir ayna vazifesi görmüştür. Toplumun ona karşı verdiği tepki ve hükümetin genel itibarıyla uyguladığı sansürden yola çıkarak tipin aslında toplum için tehlikeli bir yerde olduğu söylenebilir. Toplum ana fikir aracı olarak kullanan edebiyat, yine onun içinden oluşturduğu düşünce ve tipler ile toplumun eleştirisini yapma konusunda önemli bir sanat dalı olarak kendini devam ettirmektedir.

Anahtar Kelimeler: Gereksiz insan, Rus edebiyatı, Nihilizm.

Unnecessary Human Type and Nihilism in Russian Literature

Abstract

This study aims to examine the superfluous human type and the philosophy of nihilism, which first emerged as a problem in Russian literature in the 19th century, in terms of characters. The philosophy of superfluous human type and nihilism are examined through the characters created in the works. It is understood that the causes of the appearance of the superfluous human type in literature and society are related to the social and political events that take place. The superfluous human is shown as the person who personally is rejected by the society or who rejects the society and does not see himself as a part of it. It has been seen that the philosophy of nihilism is extremely dominant among the superfluous human types created. This is because the characters accept almost nothing but their own truths and opinions. The nihilistic types and superfluous human types formed in the society as a result of the developing social and political, cultural, sociological, economic and psychological events showed the corruption of the society through their own perspectives on the events. In the corrupt society, the superfluous type of human being who is extremely opposed to it in order to show this situation, and from this point of view, nihilism has served as a mirror in showing the society to itself. It can be said that the type is actually in a dangerous place for the society, based on the reaction of the society against it and the censorship that the government has applied in general. Literature, which uses the society as the main idea tool, continues itself as an important art branch in making criticism of society with the thoughts and types it creates from within.

¹ Kayseri Erciyes Üniversitesi, Avrasya Araştırmaları Yüksek Lisans Öğrencisi, E-posta: acakareru@gmail.com, Orcid No: 0000-0003-0784-0056

Key Words: Superfluous man, Nihilism, Russian Literature.

Giriş

19. yüzyıl itibariyle Rus yazar ve şairler, asiller ve üst sınıflar dışındaki insanların da yaşayışlarını, olay ve durumlarını eserlerinde işlemeye başlamışlardır. Bu dönem içerisinde, realizm akımı ve akımın Rusya'daki öncüsü sayılan Puşkin'in etkisiyle oldukça ün kazanmış eserler ortaya konulmuştur. Yazarlar, eserlerinde halkın problemleri, zor şartlar altında çalışmaları, siyasi baskılar gibi konulara artık değinmeye başlamış ve bu yönüyle ses getiren bir edebiyat çağı yaşanmıştır. 19. yüzyıl, Rus edebiyatının "Altın Çağı" olarak adlandırılmaktadır. (Yıldırım,2015) Bu dönem içerisinde Puşkin, Lermontov, Griboyedov, Dostoyevski, Tolstoy gibi günümüzde dahi oldukça popüler olan yazar ve şairler eserlerini yazmışlardır. Realizm akımı çevresinde Rus edebiyatı bu dönem içerisinde gelişmiş, siyasi ve toplumsal olayların çevresinde şekillenmiş ve kendini ortaya koymuştur.

Dönem yazarları yaptıkları çalışmalarda, Rus insanını, yaşayışını ve fikir dünyasını eserlerinde yansıtmayı amaçlamış, aslında onun bir psikolojik tahlilini yaparak okuyucuya sunarken; Rus insanını Rus okuyucuya göstererek bir ayna vazifesi görmüş, böylece halkın aslında içinde olan duygu ve düşüncelerini uyandırıp bir noktada onu harekete geçirmeyi gaye edinmişlerdir.

19. yüzyıl yazarları, daha önceki dönemlerin aksine ilk kez bu dönemde toplumsal sorunlar üzerine yazmışlar, bu da aynı dönem içerisinde toplumda ortaya çıkan "gereksiz insan" problemi ile ilgili eserler vermelerine zemin hazırlamıştır. "gereksiz insan (lišniy çelovek)" sorunu Rus toplumunda XIX. yüzyılın ilk çeyreğinde oluşmaya başlarken, ortaya çıkışında siyasal, toplumsal, kültürel, sosyolojik, ekonomik ve psikolojik nedenler etkili olmuştur.(Kadioğlu,2013,s.3) "Gereksiz insan" ifadesi, 19. yüzyıl başlarındaki Rus toplumsal yaşamının doğurduğu bir tipi tanımlar (Panayev,1847,s.138)

Edebi eserleri oluştururken farklı tür ve akımlardan faydalanan edebiyatçılar, eserlerinde toplumsal sorunlara değinirken, onların nasıl çözüme kavuşturulabileceği hususuna da eserlerinde yer vermişlerdir. Edebi eserlerde oluşturulan oldukça fazla tip vardır. Memur tipi, öğrenci tipi, romantik tip bunlara örnek olarak gösterilebilir. Tip, yazar tarafından oluşturulur, eserde karakter üzerinden gösterilir. Sonrasında bu tipin kalıcı olması, diğer yazarların da eserlerinde onu kullanıp kullanmayacağıyla doğru orantılıdır. Memur tipine örnek vermek gerekirse Rus yazar Gogol, memur tipini eserlerinde oldukça fazla kullanmıştır. Öncelikle Puşkin'in ilk kez kullandığı memur tipini Gogol oldukça fazla geliştirmiş ve eserlerinin hemen

hemen hepsinde yer vererek onun ne denli sıkıntılar içerisinde olduğunu aslında topluma göstermek istemiştir.(Süer,1987)

Edebi eserlerde tipler, oldukça önemli bir yerdedir. Gereksiz insan tipi de aynı şekilde gerek onu yaratan yazarlar, gerek kullanımları, gerekse de yıllar içerisindeki değişimi ile önemli bir tip olarak karşımıza çıkmaktadır.

Gereksiz insan tipi, oluşumu ve devamlılığı bakımından nihilist felsefe ile iç içedir. Bu felsefeyi özümseyen ve bu bağlamda kendini ifade eden karakterler, toplum içerisinde aykırı düşünceleri ve eylemleri ile bir yer edinememiş, aksine tam olarak dışlanmış birer figür olarak görülmektedir. Nihilist felsefenin bu dönem itibariyle edebiyatta tipler üzerinde çok daha fazla kullanılmaya başlandığı ve yazarların fikir dünyalarını etkilemesi sebebiyle kullanımının daha da sıklaştığı ve bir ekol olma yolunda kendini ilerlettiği görülmektedir.

Bir sanat olarak edebiyatta oldukça fazla bulunan tipler, hitap ettiği ya da temeline oturttuğu figürlerin hem olumlu hem olumsuz yönlerini göstermekte bir araç olarak kullanılmışlardır. Önemli olan tipin tam olarak her yanını okuyucuya göstererek onu bir düşünceyi anlatmada araç olarak kullanmaktır.

Rus Edebiyatında Gereksiz İnsan Tipi ve Özellikleri

Gereksiz insan, kendi yetilerini günlük hayatta uygulamada başarısız olan, sürekli zihnini meşgul eden düşünceleri gerçekleştiremeyen, bu nedenle derin bir ruhsal bunalım ve çöküntü yaşayan, içinde bulunduğu ortama yabancılaşan ve toplum içerisinde kendine bir yer bulamayan, bu sebeple de dışlanmış hisseden insandır.(Kadıoğlu,2013) Rus edebiyatında karşımıza çıkan “gereksiz insan” tipleri, genelde genç, herhangi bir gaye takip etmeksizin hayatı yaşayan, herhangi bir eylem içerisine girmeyen, sorunun ne olduğunu, nasıl çözülebileceğini söyleyen, ancak çözmek için herhangi bir çaba içerisine girmeyen, genelde yaptıkları yüzünden duydukları pişmanlıklar sebebiyle ruhsal bir boşluk içerisine düşmüş, son derece tembel, herhangi bir kaygı gütmeyen insanlardır. Puşkin’in Yevgeniy Onegin adlı eserinde yarattığı “Yevgeniy” karakteri ile Rus edebiyatında ilk kez gereksiz insan tipi kendini göstermiştir. Sonrasında Lermontov, Griboyedov, Turgenyev, Gonçarov gibi yazarların eserlerinde de gereksiz insan tipi görülmüştür. (Karaca,2011)

Rus edebiyatındaki gereksiz insan tipinin en net özellikleri arasında, soylu bir aileye mensup olmak, içinde yetiştiği sosyal ortama yabancılaşmak ve gerek taşıdığı entelektüel birikimle, savunduğu etik değerleriyle kendisini mensubu olduğu çevreden üstün görmek, söylem ve

yaptıklarıyla topluma aykırı olmak, şüphecilik, içsel yorgunluk olarak sıralanabilir. Örnek vermek gerekirse Yevgeniy Onegin, kendine göre, zamanının en iyi insanıdır.

Gereksiz insan tipinin ortaya çıkış sürecine bakılacak olursa, karşımıza 19. yüzyıl Rusya'sında meydana gelmiş toplumsal ve siyasi olaylar çıkmaktadır. Napolyon Savaşları, Dekabrist Ayaklanması, köleliğin kaldırılması gibi toplumu derinden etkileyen olaylar bu dönemde meydana gelmiştir. (Davies,2011) Gereksiz insan böyle bir ortamda doğmuştur. Örnek vermek gerekirse, savaşın olumsuz sonuçlarından nasıl sakınılabileceğini söyler, hatta en doğru çözümü bile o bulmuş olabilir. Ancak bu gayeyi gerçekleştirmek konusunda hiçbir eylem içerisine girmez. O sadece söyler, ancak hiçbir şey yapmaz. Buradan hareketle, dönemin getirdiği sert rejim baskısı, ülkedeki ani değişimler, yeni sosyal yaşama adapte olma sorunu, eğitim sistemi problemleri ve bu dönemde Avrupa'da ortaya çıkmış olan felsefe hareketi “nihilizmin” gereksiz insan tipinin ortaya çıkmasında önemli rolleri olduğu söylenebilir.

Rus edebiyatında gereksiz insan tipi olan karakterler, ellerinde olan ana problemin siyaset, ekonomi ve sosyoloji odağında kültürel özelliklerine dikkat çekmektedir. Gereksiz insan, önceleri tümüyle güçlü bir akla sahip değilken, sonradan karakterin gelişim göstermesiyle birlikte olağanüstü güçlü bir iradeye sahip olan bir kahraman olarak ortaya çıkmaktadır(Kadıoğlu,2013:27). Karakter, başlarda oldukça normal biri gibi görünse de, kimi sahip olduğu özellikleri ile diğer insanlardan ayrılır.

Rus edebiyatında gereksiz insan tipini 2 gruba ayırmak mümkündür. İlk olarak, 19. yüzyılın 20-30'lu yıllarındaki karakterler arasından en öne çıkanlar Onegin(Yevgeniy Onegin-Puşkin) ve Peçorin'dir(Zamanımızın Kahramanı-Lermantov) . Diğer grup ise 40-50'li yıllarındaki karakterler olan Beltov(Kim Suçlu?-Herzen), Rudin(Rudin-Turgenyev) ve Bazarov(Babalar ve Oğullar-Turgenyev) olarak sayılabilmektedir.(Tema lishnego çeloveka v literature,2011)

19. yüzyılın 20'li ve 30'lu yıllarında oluşan gereksiz insan tiplerini gerçeğin ve faaliyetin reddi çerçevesinde şekillenir. *Olağanüstü* bir zeka ve enerjiye sahip olan bu dönemin “gereksiz insanları” kimi sebepler yüzünden istedikleri şekilde eyleme geçemezler. Bu sebeple onlar, kişisel güçlerini bireysel arzularını tatmin etmek için kullanırlar.

Yevgeniy Onegin adlı eserinde Puşkin:

“...Saçı son derece şıktı,

İlk kez sosyeteye çıktı.

Fransızcası mükemmeldi,

Konuşurdu ve yazardı;

Selam verir, bel kırardı.

Mazurkaya hep hazırды.

Ve sosyete karar aldı:

O akıllı ve yakışıklıydı.” (Puşkin,2016:3)

Diyerek Onegin’in kişiliği ve yeteneklerinden bahsetmiştir. Bu satırlardan anlaşılmaktadır ki Onegin aslında çevresindeki insanların dikkatini üzerine çekebilen bir kişiliğe sahiptir.

“...O bilgiç edasıyla bazen,

Sivri nükteleri vardı,

Asıl hedefi hanımlardı.”(Puşkin,2016:4)

Bahsedildiği üzere Onegin’in ayırt edici bazı özellikleri yanında asıl çabasını kadınların ilgisini cezbetmek amaçlı kullandığını okuyucuya göstermiştir.

Rus edebiyatında Yevgeni Onegin karakteri, gereksiz insan tipinin arketipi olması suretiyle tipin özelliklerini göstermektedir.

Gereksiz insan, toplum tarafından reddedilen ya da bizzat toplumu reddeden, kendini onun bir parçası olarak görmeyen kişi olarak gösterilmektedir. Bu tip 19. yüzyılın Rus yazarlarının hayallerindeki ulaşmak istedikleri bir karakter değildir, onlar tarafından, toplumsal sistemin krizinden kaynaklanan Rus toplumunun manevi yaşamının, aslında, acı verici bir yansıması olarak görülmüştür. "Gereksiz insanlar" olarak adlandırılan kahramanların olay örgülerinde soyluların bir draması yansıtılmıştır (Kostareva,2016:3)

Griboyedov’un 1833 yılında ilk kez yayımlanan “Akıldan Bela”(Gore ot uma) adlı eserinde oluşturduğu “gereksiz insan” Çatskiy, tipin özelliklerinin görülebilmesi açısından önemli bir örnektir. Eserdeki ana karakter Çatskiy, dönemin okumuş, batıya dönük ve yenilikçi tarzını yansıtmaktadır. Rus halkı için ise “gereksiz insanın” bir örneğidir. Çatskiy, eserde toplumun yozlaşması, ikiyüzlülüğü ve samimiyetsizliğine daha fazla direnemez ve düşüncelerini yüksek sesle dile getirir. Bu nedenle çevresi tarafından psikolojik sorunlu biri olarak adlandırılır. Bu çevreden derhal ayrılmak istese de onu bağlayan yalnızca Sofya’ya duyduğu aşktır. Çatskiy, eserde soyluları eleştiren ve onlarla alay eden başka bir soyludur. Dolayısıyla bu, diğer soylular için büyük bir tehlikedir. Bu nedenle de onun aslında psikolojik sorunları olan biri olduğu ve ciddiye alınmaması gerektiği söylentileri yayılmıştır.

Bir soylu olan ve Batı'da oldukça iyi bir eğitim alan Çatskiy, Rusya'ya döndükten sonra toplumun ne denli yozlaştığını görür ve buna bir anlam veremez. Bu nedenle sorunları direkt olarak insanlara söyler, onlar ile uğraşır ve bunu yapmaktan hoşlanır. Dönemin insan tipi kalıbına aykırı olan Çatskiy, sosyetenin tüm negatif yanlarını dile getirmiştir. Sosyete ve dolayısıyla aydın kesim tarafından hoş görülmeven Çatskiy, deli olarak adlandırılmış ve bir gereksiz insan tipi haline gelmiştir.(Orlova,2014)

19. yüzyılın 30'lu yıllarının toplumsal yaşamının karakteristik bazı özellikleri gösteren bir diğer karakter ise Lermontov'un "Zamanımızın Kahramanı" adlı eserinde oluşturduğu "Peçorin" karakteridir. Peçorin, kendi mutsuzluğunun nedenlerini arayan ve bunlara çözüm bulmak için uğraşan; ancak sonunda hep kendini mağlup olarak bulan ve derin ruhsal yalnızlığına çekilmeye devam eden bir kişidir. O, kişisel hedeflerinin ve amacının ne olduğunu sürekli sorgular, ancak buna herhangi bir cevap bulamaz. Yalnızca kendisinin en iyi olduğunu ve düşündüklerinin daima doğru olduğunu savunur. Onun için bilimin dışında herhangi bir gerçek yoktur. Nihilist bir kişiliğe sahiptir. Roman, Rus nihilizminin en net örneklerinden biri konumundadır. Peçorin'in düşünceleriyle var olmanın anlamsızlığı ve ölümün korkutucu yanı yaşamın anlam duygusunu kaybetmiş olan bireyin, aynı zamanda nasıl hem sağduyulu hem sert; hem yaşam merakıyla dolu olup hem de var olan her şeye karşı nasıl kifayetsiz kalılabildiğini okuyucuya göstermektedir (Şeblikin,2000:18)

Peçorin, aslında oldukça entellektüel, yabancı dil bilen, yakışıklı, çevresi tarafından gizemli kişiliğiyle merak uyandıran biridir. Herhangi bir şey ister ve onu mutlaka yapar.

Verilen örnekten de anlaşılacağı üzere düşüncesini gerçekleştirmek için her şeyi yapmaya hazırdır:

"...Bakın size şerefim üstüne yemin ediyorum, bu kız benim olacak..."

Bahse girer misiniz? dedi. "Bir hafta içinde".

Kabul!"(Lermantov,2016:34)

Eserde Bela'yı kendine aşık etmek için bir çok şey yapar ve söyler. Sonunda kendine aşık eder, ancak aslında ona karşı hiçbir şey hissetmiyordur. Tüm çabası amacına ulaşmaktan ibarettir. Bu da gereksiz insan tipinin başka bir özelliği olan, kendi üstün egosunu ve üstün kişiliğini kabul ettirip insanlara baskın gelmek istemesidir.

“Geçmiş, dünyada hiçbir insanı beni etkilediği kadar etkileyemez. Geçmiş bir hüznü ya da sevinici hatırlatan her şey ruhumu derinden sarsar ve eski günleri geri getirir... Salakça bir yaradılışım var, hiçbir şeyi unutmam, hiçbir şeyi!” (Lermantov,2016:100)

Peçorin, aslında gençliği ve çocukluğu boyunca derin problemler ile baş etmiş biridir. Kendi düşüncesine göre tüm bu kişiliğindeki sorunlar bu dönemlerin bir yansımasıdır.

“Gençliğimde, ailemden ayrıldığım andan itibaren paranın satın alabileceği her zevki çılgıncasına tatmaya başladım, hepsinden de bıktım tabii. Yüksek sosyeteye atıldım sonra, sosyeteden usandım,kibar kadınları sevdim, onlar da beni sevdi ama onların sevgisi sadece kafamla onurumu dolduruyordu, yüreğim ise bomboştu... Okumaya, çalışmaya başladım – öğrenmekten de sıkıldım- ne ünün ne de mutluluğun öğrenmekle ilgisi olmadığını anladım, en mutlu insanlar bilgisiz insanlardır çünkü. Ün de bir talih meselesidir, ün kazanmak için becerikli olmak yetiyor.”(Lermantov,2016:46)

Peçorin, derin bir yalnızlık yaşamakta olan bir karakterdir. O, aslında o dönemde olması mümkün olmayan, dönemin tüm özelliklerine ters düşen yapıda bir insandır. Peçorin, sert ve kuvvetli iradesi ile olay ve durumları karşılar ve mantık ve bilim çerçevesinde düşüncesini savunur. Ancak görülmektedir ki, onun da bir “gereksiz insan” olması, aslında dönem ruhunu yansıtmada bir araç olarak kullanılmıştır. Aşk konusunda ise kendinden *“Aşkım hiç kimseye mutluluk getirmedi . çünkü sevdiğim uğruna hiçbir şeyi gözden çıkarmadım. Kendi adıma sevdim, kendi zevkim için; onların duygularını, sevecenliklerini, sevinçlerini ve kederlerini iştahla tüketerek kalbimin garip bir ihtiyacını karşıladım, hiç doymak bilmedim(Lermantov,2016:156).”* diye bahseder. Görülmektedir ki onun yaptığı bu eylemle alakalı söyledikleri aslında bu duyguya ne kadar ihtiyacı olduğunu bir göstergesidir.

Rus edebiyatında gereksiz insan, güçlü örnekler ile iç çelişkilerinin ve davranışlarının birbiriyle olan çatışmasının bir sentezi olarak görünmektedir. Yazarlar, bu tipi oluşturup tasvir ederken ahlak kaygılarından sıyrılıp karakterin yaşamının tarafsız bir analizine odaklanırlar.

Turgenyev de eserlerinde gereksiz insan tipini işleyen bir başka Rus yazardır. Yayımlanan ilk romanı olma özelliği taşıyan “Rudin”(1856) adlı eserinin ana karakteri Rudin de gereksiz insan tipine bir örnektir. Eserinde 19. yüzyıl Rusya’sında süregelen ve artık yavaş yavaş yozlaşmaya başlayan kölelik ve toprak ağalığı sistemini eleştirir. Rudin felsefi, sorgulayıcı ve mantıklı düşünceleriyle insanların aklında soylu sınıftan bir insan olduğu düşüncesini uyandırır. Girdiği tartışmalarda sakinliği ve bilimselliği ile öne çıkar. 19. yüzyıl Rus edebiyatının 40’lı

yıllarındaki gereksiz insan tipine verilebilecek örneklerden biri olma özelliğini taşımaktadır. Peçorin ve Onegin karakterlerinin baskın iradesi ve egosu yerini mantık ve gurura bırakmıştır.

“...Bencillik intihardır. Bencil insan yapayalnız, meyvesiz bir ağaç gibi kurur gider: Ama gurur, tutkuyla mükemmelliğe yönelmedir, her çeşit büyüklüğün kaynağıdır... Evet! İnsan, kişiliği ortaya çıkarabilmek için, önce içindeki inatçı bencilliğini kırmak zorundadır!..”(Turgenyev,2019:44)

Düşüncelerini eyleme dökme aşamasında Peçorin’e güçlü iradesi engel olurken “gereksiz insan” Rudin’e ise ruhunu kaplayan gurur ayak bağı olmuştur(Kadıoğlu,2013:101). Rudin, gururun “dünyayı yerinden oynatan Arşimet kanunu olduğu, ancak gururuna hakim olabilen bir kişinin insan adını hak ettiğini” savunur. Burada da görülmektedir ki 40’lı yıllardaki gereksiz insan karakteri, öncekilere göre daha farklı ve nispeten daha yumuşaktır. 1820’lerin gereksiz insanı süregelen düzenin aydın bir eleştirmeniyken, 1830’ların gereksiz insanı Çar 1.Nikolay yönetimini sertçe eleştirir ve isyancıdır. İktidar arzusu ve baskınlığı ön plandadır. Peçorin karakterinde görüldüğü gibi güçlü bir iradeye sahip olmayan Rudin’e olaylar karşısında gururu engel oluşturmaktadır. Onun için baskın iradenin yerini mantık ve gurur almıştır. Ancak değişmeyen bazı noktalar da vardır; örneğin Rudin de hem Onegin hem de Peçorin gibi kendi düşüncelerini kesin doğru olarak görür ve karşısındakine bunu kabul ettirmeye çalışır.

Rudin, içinde bulunduğu eylemsizlikten yakınır ve zamanını boş yere tükettiğini söyler. Tıpkı diğer gereksiz insan tipleri gibi o da güçlü yeteneklerinin farkındadır, ancak herhangi bir eylem içerisine girmez. Sorunu ve çözüm yolunu bilir, harekete geçmek ister ancak eylem zamanı geldiğinde herhangi bir eylem içerisine girmez ve onu en çok da etkileyen ve derin ruhsal bunalıma sürükleyen budur.

Gonçarov’un 1855 yılında yayımlandığı Oblomov adlı eserinin ana karakteri Oblomov, 50’li yılların gereksiz insan tipinin bir başka örneğidir. Oblomov, gereksiz bir insan olarak, daha farklı kişilik özelliklerine sahiptir. İçinde sevgi, dostluk duygusu gibi düşünceler barındıran, ancak kendi başına hiçbir iş göremeyen, “koltuktan bile kalkamayan”, nazik bir karakterdir. O da, diğer gereksiz insan tipleri gibi soylu sınıftan bir insandır. Tıpkı diğerleri gibi iyi bir eğitim almıştır. Onun da iyi eğitilmiş ve bilgili olmasına rağmen herhangi bir eylem içerisine girmemesi “gereksiz insan tipinin” klasik davranışdır. Oblomov’un hayata ve olaylara duyduğu, engelleyemediği derin şüphe onun amaçları önünde büyük bir engel oluşturmaktadır ve bir gereksiz insan olarak Oblomov, eyleme geçmeyi reddeder(Pisarev,1981:53).

Gonçarov Oblomov'un eylemsizliğinden "...*Yatmak, onun için gerçek olan tek şeydi. Geçen yıl okumaya başladığı kitabın henüz ilk sayfasını okumuştun.*(Gonçarov,2016)" şeklinde bahseder. Oblomov'un kıyafetleri oldukça temiz, renkli ve kalitelidir. Kendi görünüşüne son derece önem verir; ancak evi de bir o kadar özensiz ve kirlidir. Oblomov, gereksiz insan tipi için döneminin durumunu göstermesi açısından oldukça iyi bir örnek olarak görülmektedir. Eserde Oblomov'un aşk hikayesinden de bahsedilir. Mutlu olma yolunda ilerleyen bir aşk hikayesi, sonunda yine gereksiz insan tiplerinin başına gelen olaylar ile sonlanır ve karakter, derin ruhsal bunalımına geri döner. Ne kadar bundan mutsuz da olsa düzeltmek ya da herhangi başka bir şey için bir çaba içerisine girmez, çünkü o, her şeye karşı bir şüphe ile yaklaşır. Gereksiz insan tipi olarak Oblomov, kendini düşünmesi ve çevresine bakışıyla tipin özelliklerini yansıtmaktadır.(Azbukin,1984) Nikolay Dobrolyubov'un "Oblomov" eserini okuduktan sonra "Oblomovluk Nedir?" adlı yazdığı eleştirisiyle Oblomovluk bir felsefe akımı olarak doğmuştur(Olcay,2003:157)

"Oblomov'un nesnel konumunu onun toprak sahibi bir efendi oluşu belirler. Ailesinde ise gözlük bir buçuk saat sonra getiriliyor, mektup ise açılmadan daha uygun bir zamana kadar kilit altına alınıyor ,mektuba yanıt verme ise aylar sonrasına erteleniyordu. (Gonçarov 2016:156) Gonçarov, burada Oblomov'un davranışlarının ve karakteristik özelliklerinin ailesinden geldiğini göstermektedir. Peçorin ve Onegin'de de görüldüğü gibi, çocukluktan gelen kimi olay ve durumların karakterin gelişimi ve psikolojik yapısının oluşmasında oldukça etkili olduğu görülmektedir.

Turgenyev'in bir diğer romanı olan "Babalar ve Oğullar" adlı romanının ana karakteri Bazarov, bazı yönlerinden gereksiz insan tipi için iyi bir örnek olmaktadır. Bazarov soylu bir aileden gelmez, kendini son derece iyi yetiştirmiştir. Doktorluk mesleğini yapmaktadır ve bilimin ışığında her şeyin çözülebileceğini savunmaktadır. Herhangi bir otorite tanımayan, inançları bakımından toplumun genelinden ayrılan Bazarov, bu özellikleri bakımından gereksiz insan tipine bir örnektir.

"... Hiçbir şeye inanmadığımı size evvelce arz etmişim.İlimden yahut da umumi manada alındığı takdirde bu kelimeden ne anlıyorsunuz? Mücerret ilim yoktur, ilimlerin de muhtelif sanatlar gibi isimleri vardır." (Turgenyev 2015: 38)" Bazarov, sanat yerine bilimi savunur. Ona göre iyi bir bilim adamı dünyadaki her yazardan daha yararlıdır. Bu düşünceleriyle bir nihilist olarak Bazarov, insanları kendinden küçük görür; onun için bilim dışındaki şeyler ile meşgul olan insanların yaptıkları işler gereksizdir. O, doğayı romantik bir unsur olarak değil,

araştırılıp incelenmesi gereken bir kaynak olarak tanımlar. Doğa bilimlerine karşı derin bir ilgisi vardır ve bilim dışındaki hiçbir şeyi kabul etmez.(Aydemir,2013:134)

Bazarov'un gereksiz insan olarak bir diğer özelliği ise, nihilist bir karakter olarak, kendi ebeveynlerine karşı olan davranışlarıdır. Yıllardır eğitiminin bitip, çocuklarını görebilme umudunu büyüten ailesi ona oldukça düşkündür. Ailesinin yanına döndükten kısa bir sonra onları terk eden Bazarov, bu zaman itibarıyla kendini bilimsel çalışmalara adanmıştır. Bazarov da diğer gereksiz insan tiplerinde karşılaşılan eylemsizlik durumu yoktur, aksine o eylem ve düşüncelerini harekete kavuşturmasıyla tanınmaktadır. Ancak çevresine olan davranışları, nihilist kişiliği, otorite tanımaması ve kendini her zaman en üst görmesi bakımından o dönemde aslında olmaması gereken bir karakter, yani bir gereksiz insandır. Herhangi bir hedefi olmadığı için yaptığı bilimsel çalışmaların sonunun gelmesi, onu rahatsız eder,çünkü kendini meşgul edebildiği yegane uğraş budur. Bazarov, diğer gereksiz insan tipleri ile karşılaştırıldığında, birçok noktası ile onlardan farklıdır. Bazarov, hayatını bir hiç uğruna harcamamış, aksine kendine özgü kimi amaçlar uğruna hayatını yaşamıştır.

Eserde Bazarov'un da başından talihsiz bir aşk serüveni geçer. Başlangıçta, diğer karakterlerde görüldüğü gibi, aşık olduğunu hissettirse de onun bu eğilimi, amacını gerçekleştirene, yani kendini vazgeçilmez yapana kadardır.(Kostareva,2016:11) Bir doktor olarak Bazarov, eserin sonunda, bulaşıcı hastalık sonucu ölen bir hastaya otopsi yaparken parmağını keser ve mikrop kapar ancak işine devam eder. Kan taşı kullanması gerektiğinin bilincindedir ancak kullanmaz. Bu durumun sonunda bilinçli bir şekilde ölür. Burada Bazarov'un dünyaya ve yaşama karşı son derece ilgisiz ve umursamaz olduğu görülmektedir. İç dünyasında yaşadıkları ve acıları, onun gereksiz insan özelliklerini yansıtmaktadır; dünyadan kopuşuyla, yaşama olan ilgisizliğiyle, kendini herkesin üstünde görmesiyle, aslında o dönemde olmaması gereken bir insan olması suretiyle nihilist bir gereksiz insan tipidir.(Aydemir,2013:135)

Başlangıçta hayatı ve eğitimi için büyük bir uğraş veren Bazarov, belirli bir olgunluk ve rütbeye eriştikten sonra dünyanın onun için olan gerçekliği tamamen değişmiştir. Entelektüel açıdan son derece gelişmiş olan Bazarov'da tıpkı diğer gereksiz insan tipleri gibi oldukça iyi yetilere sahiptir. Ancak o da bu yetileri aslında olmaması gereken bir fikre hizmet amacıyla kullanmıştır. Rus edebiyatında nihilist gereksiz insan tipinin en önemli örneklerinden biridir.

Nihilizm

Nihilizm, kelime anlamı olarak “hiççilik” anlamına gelmektedir. Her şeyin bir anlam ve değerden yoksun olduğunu savunur ve iradeyi, Tanrı'nın varlığını, bilginin ulaşılabilir olduğunu reddeder. Kuramcısı ve en ünlü Temsilcisi F. Nietzsche'dir. Nihilistler, hiçbir doğru bilginin olamayacağını savunur, her şeye şüphecilik ile yaklaşırlar. Onlar için en önemli olan bilimin savunduğu ve kanıtladığı uslardır(Karataş,2014,s.40).

Nietzsche , nihilizmin ortaya çıkış sebeplerini 3 madde ile açıklar;

1) En yüksek değerlerin değerlerini yitirmiş olmaları, herhangi bir amaç ya da hedef konulamaması.

2) Hakikatin ve ‘kendinde şeyler’in var olmadığı, şeylerin mutlak bir doğaya sahip olmadıklarının kabul edilmesiyle her şeyin anlamsız olarak görülmesi; hiçbir şeye anlam verilememesi ile ortaya çıkan hastalıklı bir geçiş dönemidir.

3)Önceki hedeflerin ve değerlerin kusurlarının ve yetersizliklerinin farkına varan güçlü bir ruh halinin ya da bunun farkına vardığı halde hiçbir etkide bulunamayan, sadece onlara inancını yitirmiş olarak onlar arasındaki savaşa seyirci kalan ve çözümlerine engel olamayan zayıf bir ruh halinin işaretidir.(Nietzsche,2010:28)

Nietzsche, kişinin herhangi bir amacı olmaması, değer kaygılarını yitirmiş olmalarının ardından hiçbir şeyi kanalize olabilecekleri bir hedef olarak görmemeleri sonucunda nihilist felsefenin ortaya çıktığını söyler. Aynı zamanda, tek bir “gerçek” olmadığı, insanın çevresindekilerin de herhangi bir anlam ifade etmediğini savunmuştur. Bu nedenle insanın her şeyi anlamsız sayması ve yine hiçbir şeyin onda bir anlam ifade etmemesini de nihilizmin ortaya çıkışı için bir sebep olarak görmüştür. Bireyin, daha önceleri bir hedefe ve amaca hareket etmesinin artık onda herhangi bir duygu ve düşünce uyandırmaması, tüm eksiklik ve yanlışlarının farkında olması fakat bunları düzeltmek için bir hareket içerisine girmemesi, bu nedenle de inancını yitirmesi ve güçsüz bir ruh haline çekilmesini de bir sebep olarak göstermektedir. (Bozkurt,E,2019)

Nietzsche, nihilizmi “değer” problematiğiyle ilişkili bir biçimde ele almıştır. Buna göre değer kavramı bütün insan başarılarını, bilimi, ülküleri, sanatı, felsefeyi, dini, ahlakı, tarihi, başka bir deyişle insanın anlamlı gördüğü her şeyi ifade eder. Örnek’e göre Nietzsche felsefesi açısından nihilizm; değer, anlamın ve arzu edilebilirliğin radikal bir biçimde reddedilmesidir. Nihilizm bir tepki istencini, başka bir deyişle, yaşamsal tüm değerlere karşı tepki göstermeyi ifade eder. Bu tepkinin temelinde “hınç” kavramı yatmaktadır. “Hınç” ise Nietzsche'nin eleştirilerinin merkezine yerleştiği Hristiyan ahlakında bulunur. Çünkü Hristiyan ahlakı kendisini,

yaşamsal değerlere hınç duyarak yaratır. Hristiyanlık, bu dünyanın acı çekilen bir yer olduğunu ve insanın günahkâr doğduğunu ifade ederek, yaşamı ve bu dünyaya ait olan bedeni aşağılar. Bu yolla bedene karşı ruhu, yaşama karşı öte dünyayı ileri sürer.(Dürre,2020:85)

Rus Edebiyatında Nihilizm

19. yüzyılda Rusya’da entelektüel çevrelerde kendini göstermiş, “her şeyin anlamdan yoksun olduğu” düşüncesi üzerine kurulmuştur. Herhangi bir otoriteyi tanımayan Nihilistler için diğer insanlar için en değerli olan, değersizdir. Onlar için nihilizm, amaçların kaybolduğu yerde başlar(Nietzsche 2010,35). Nihilizm’den, Rus aydın tabakasının devrimci özü olarak bahsedilebilir. 19.yüzyılın ikinci yarısında ülkede yaşanan sosyal ve politik kriz, edebiyat ve sanat çevrelerinde nihilizm olarak adlandırılan felsefeye yansımıştır. Nihilizm bu dönemde daha çok duygusal bir karakter taşıyan kurallar olarak var olmuştur. Dünyada insanların bu döneme kadar içerisinde bulunduğu her şeyin artık sonunun geldiği, eskimiş olduğu ve hayatın artık son damlasının tükenmeye yaklaştığı inancına dayanmaktadır.

Rus nihilizmi, temelinde politik bir nihilizmdir. Mülkiyeti, toprak köleliği düzenine bağlı olarak toprak sahiplerinin, sahip oldukları bu topraklar üzerinden insanlara hâkim olması düşüncesinden yola çıkarak reddeder (Karataş, 2014). Rus nihilizmi genel olarak ahlaki, estetik, kültürel, yasal, politik ve ekonomik değerlerin ve ideallerin tamamının reddi olarak tanımlanmaktadır(Şolomova,2015:127).

1855 yılında II. Aleksandr tahta çıkmıştır. Devletin yönetimine geldiği dönem genel olarak bir çok sorunun yaşandığı bir dönemdir. Hem devlet içinde hem de dış ilişkilerde oluşan birçok sorunu çözüme yolunda adımlar atmıştır. Bu dönemde gerçekleşen en büyük reformlardan biri, 3 Mart 1861 yılında gerçekleşen köleliğin kaldırılmasıdır. Bu reformun ardından, II. Aleksandr’ın “*Tepeden inme bir reformla serfliği kaldırmak, bunun bir taban harekettiyle kaldırılmasını beklemekten iyidir.*” Sözüyle halk, benzeri görülmemiş bir değişim beklentisiyle dolmuştur. Bu olayın ardından Rusya’da “raznochinets”(eğitim için yurt dışına gidenler) adı verilen bir sosyal grup doğmuştur(Vernadsky,2015:273). Yeni doğan bu grup, hem sosyal hem de manevi açıdan ait oldukları sosyal ortamı görmezden gelerek ve ona karşı çıkarak dünya, insan ve yaşayış konusunda yeni bilgiler edinmeye çalışıp eğitim ve doğa bilgilerinin anlaşılmasının önceliğini tanıdı. Tüm bu sosyal davranışların en aşırısı ise nihilizm olarak ortaya çıkmıştır.

Bu düşüncelerin etkisi, her alanda olduğu gibi, edebiyata da yansımıştır. Edebiyatçı kişiliğinin yanında tarihçi de olan Turgenyev toplumsal ruhun ne denli değiştiğini kavrayıp Rus

Edebiyatında yeni bir kahramanın ortaya çıkması gerektiğini, bu kahramanın “küçük insan” değil, asi bir nihilist olması gerektiğini savunmuştur.(Stepanov,2006:55)

Rusya’da nihilizm düşüncesinin önemli ve yetkin isimlerinden biri Turgenyev’dir. Yaşadığı dönemde entelektüel çevrelerde oldukça fazla etkide bulunmuş bir yazardır. Yaşamının büyük bir bölümünü Avrupa’da geçiren Turgenyev, Fransa’da Flaubert, Edmond de Concourt,,Alphonse Daudet ve Emile Zola gibi önemli yazarlarla yakınlık kurmuştur.. Dostoyevski tarafından ağır şekillerde eleştirilmiştir. Dostoyevski’nin “Yer Altından Notlar” kitabında karikatürleştirdiği bir Turgenyev portresi çizilmiştir. Tolstoy’la düşmanlığı düello etmeye kadar varmıştır. İncelediği toplumsal çerçevede bulunan olaylar ve Rus dilinin ilerlemesi için yaptığı çalışmalarla Turgenyev, Rus Edebiyatının en önemli isimlerinden biri olarak görülmektedir. Hiç kuşkusuz onun en önemli eseri, “Babalar ve Oğullar” (1862) romanı olarak kabul edilir.(Erkan,2017:35)

Bu çerçevede önceki kuşaktan kalma değerlerin sistemli bir şekilde reddedilmesi anlamına gelen nihilizm terimi bu anlamıyla ilk kez Turgenyev, “Babalar ve Oğullar” adlı romanında, en ileri fikirlerin etkisi altındaki “gereksiz insan” Bazarov karakterini nitelemek için kullanmıştır (Dürre 2020). Turgenyev. Babalar ve Oğullar adlı eserinde nihilist insanı şöyle tanımlamıştır: *“Nihilist hiçbir makamın karşısında boyun eğmeyen, hiçbir prensibe inanmayan insandır. O prensip ne kadar saygıya değer olursa olsun”.* (Turgenyev 2015: 32) Bazarov, aynı zamanda karşımıza, bir yanıyla, gereksiz insan tipi olarak da çıkmaktadır. Bazarov, toplumsal olayların kendi fikirleriyle çelişmesinin ardından içsel olarak acı çeken, ancak bunu göstermeyen aydın, entelektüel bir karakterdir. Onun için kendi fikirleri ve bilimin kanıtladığı şeyler dışında herhangi bir gerçek olamaz. Romantik düşünceleri kendine yakıştıramaz. Sürekli bir arayış içerisinde olan Turgenyev’in Bazarov karakteri Rusya’nın nihilist kuşağının ilk temsilidir(Erkan,2017:24).

Dostoyeski’nin “Suç ve Ceza” adlı eserinde karşımıza çıkan ana karakter olan Raskolnikov da nihilist bir kişiliğe sahiptir. Raskolnikov, toplumun etik ve ahlak kurallarına göre bir suç işlemiş de olsa, yaptıkları toplum kurallarına aykırı da olsa daima kendini korur ve suçun toplumun olduğunu, kendisinin bu eylemi yaparak aslında onlara iyilik ettiğini söyler. Bu nedenle tefeci kadını öldürüp onun paralarını ihtiyacı olan insanlara dağıtır. Raskolnikov, kendine olan bu sadık inancı nedeniyle nihilist bir karakterdir. Devletin cezalandırma ve hüküm verme gibi nitelikleri, onu tanımaksızın, kendine atfeder ve kendi uygular(Bozkurt,E:2019). Eserde Razumihin Raskolnikov için: *“O, korkunç bir şekilde kendini takdir ediyor; bunun için bir sebep olmaksızın(Dostoyevskiy,2012:198).”* demiştir. Burada görülmektedir ki Raskolnikov,

herhangi bir durum içerisinde bile girse kendini her daim başarılı bulup takdir etmektedir. Nihilist bir karakter olan Raskolnikov, nihilist felsefenin önemli özelliklerinden biri olan kendini en üst görme düşüncesini eserde göstermiştir. (Monahova,1994)

Dostoyevski, 1872 yılında yazdığı eseri “Ecinniler”de, karşılaşılan nihilizm olgusunu farklı bir yönden benimser. Bazarov’un benimsediği nihilizmin aksine Verhovenskiy’nin, siyasi, daha derli toplu ve örgütlü nihilizmi karşımıza çıkar: “Çocuklarla birlikte tanrılarına, beşiklerine gülen öğretmen bizimdir. Para kazanmak için öğrenim görmüş bir katili, kurbanlarından daha bilgili olduğunu söyleyerek savunan bir avukat öldürmeden edemez, O da bizdendir. Dokunma duygusunu denemek için köylü bir yoksulu döven okullular da bizdendir. Suçluları, suçsuzdur diye serbest bıraktıran mahkeme jürisinde bulunanlarda bizdendir. Yeterince liberal değil diye tir tir titreyen savcı, bizimdir,bizdendir.(Dostoyevski,2012: 418).” Dostoyevski’ye göre nihilizm, inançlarını kaybeden insanların toplumdaki koşullara uygun olarak çıkarlarına göre hareket ettikleri yerde başlar.(Malışev,2012)

Eserde, vali Von Lembke “Yangın! Kundakçılık bu! Bir şey yanıyorsa bu nihilizmdir!(Dostoyevski,2012:179)” şeklinde nihilizme atıfta bulunur. Eserin geçtiği dönemde şehirde ayaklanmacı gruplar anarşi çıkaran eylemler yaparlar ve bunlardan biri de kundakçılıktır. Bu şekilde şehirde birçok yapı ve eşyaya zarar verirler. Nihilist olarak eserde de bahsedilen Verhovenskiy, kendi doğrularını herkes için de doğru kılma düşüncesi ve ayaklanmacı taraftarı olmasıyla eserde nihilist bir karakter olarak karşımıza çıkar. Bu romanda Dostoyevski'nin nihilizm vizyonu en eksiksiz ifadesine ulaşmıştır.(Karjakin,1989:200)

İlerleyen dönemde, Gonçarov’un “Yamaç”(1869) adlı eserinde de nihilizm karşımıza çıkar. Volohov karakteri, istediğini istediği şekilde yapan, hiçbir otorite tanımayan, sadece izinsiz yaptığı şeylerden hoşnut olan bir karakterdir. Eserde Oblomov, Volohov’un insanlara olan nefretinin onların makamlarından kaynaklandığını belirtir(Karataş,2014).

Gonçarov, Turgenyev’in tersine Rus nihilizmini daha olumsuz bir yaklaşımla ele almıştır. Eserde Volohov adlı karakterin ahlak özellikleri üzerinde durulur ve bu özellikler üzerinden tespit yapılır. O’nun siyasi düşüncelerinden eserde bahsedilmez. Gonçarov burada siyasi düşüncelerin ne kadar anlamsız ve gereksiz olduğundan bahseder. Bu nedenle de Volohov’u oldukça bencil ve ahlaksız bir karakter olarak gösterir.(Petrov,2012)

Yamaç eserinin ana karakteri Boris Rayskiy’dir. Rayskiy, bir sanatçıdır, tüm dünyaya bu açıdan bakar, dünyanın tüm güzelliklerini bir sanatçı olarak görür. Volohov ise bir nihilist ve sıkı bir materyalisttir. Dünyaya çok yukarılardan bakar ve onun dediği her şey doğrudur. Gonçarov

eserde, Volohov'un küçük yaşta babasız kaldığını, annesi ile birlikte sürekli oradan oraya seyahat ettiğini söyler. Daha sonra annesinin onu köyde terk etmesiyle doğa ile yakınlaşır ve bu şekilde büyür. Volohov'da sevgi eksikliği görmek mümkündür. Bu sevgi eksikliği, Volohov'da bazı kötü sonuçlara yola açar ve hiç umulmadık bir insana dönüşür. Aynı zamanda Volohov tanrı inancını da reddetmiştir. Bir çocuğun oldukça sert ve öfkeli bir insana dönüşmesinin adımlarını gördüğümüz bu eser, Rus edebiyatında nihilizm felsefesini görebilmek bakımından önemli bir eserdir. Gonçarov eserde, Volohov'un toplumdaki diğer insanlar gibi bir aile eğitimi almadığı bu nedenle toplumun gelenek ve inançlarını reddettiğinden bahseder. Volohov, kendini geleceğin gücü olarak tanımlar. Ancak Volohov, nihilizmin gelecek düşüncesiyle oldukça fazla çelişir. Çünkü Volohov'un hayata bakışı anlık zevklere hitap eder. Onun için de eski kuşakların aşk, evlilik, aile kavramları gereksizdir, o kendisi için "sürekli aşk" adında bir düşünce geliştirmiştir. Bu düşünce bir menfaate dayanır ve aşk onun için geçici bir kapılma durumundan başka bir şey değildir(Coşkun,2014:48): *"Kumrularınızı inceleyin: sürekli değildir sevgileri, kendi işlerini yaparlar, yavrularını büyütürler, sonra biri bir yana, öteki bir yana giderler. Ayrılırlar. Akılsız olanları birlikte otururlar. (Gonçarov 2011:710)"*

Eserde Volohov'un siyasi düşünceleri üzerinde durulmaz; bunun yerine onun ahlaktan yoksun, bencil ve sadece kendini düşünen, her açıdan yozlaşmış bir insan olduğunun altı çizilir. Bu noktada Gonçarov, okuyucuya karakterin, dolayısıyla nihilizmin aslında ahlak ve etik kurallarına uymayan, kaçınılması gereken bir şey olduğunu göstermek istemektedir.(Malışev,1997:115)

Sonuç

Rus edebiyatı, gerek içerdiği eserler, gerek bu eserleri oluşturan ve dünya edebiyatında hala güncelliğini koruyan ve bunu sürdüren yazarları ile birlikte edebiyat alanında getirdikleri yenilikler ve oluşturdukları okullar ile günümüzde en zengin edebiyatlardan biri olma konumundadır. Modern Rus edebiyatının kurucusu olarak kabul edilen, Rus edebiyatında realizm akımıyla ilk kez eser veren romantik Rus şairi A.S. Puşkin, gereksiz insan tipini Rus edebiyatına kazandırmasıyla önemli bir yere sahiptir. Yevgeniy Onegin adlı eseri, edebiyatta gerçekçiliğe getirdiği yeni bakışı dolayısıyla 19.yüzyıl edebiyatında kendini gösteren Rus realizminin önemli bir örneğidir. Eserde anlatıldığı üzere, Fransız hocalar ile yetiştirilen, bu nedenle çok iyi Fransızca konuşan, çok şey bilen, modayı son derece iyi takip eden ve uyan, sosyeteye girmekte zorlanmayan ve içlerinde küstahlığı ile rahat bir yer edinen Onegin, klasik Rus soylusu kalıbının dışına taşar, o her şeyi yapabilecek bir güce sahiptir; fakat tam olarak

hiçbir şey için bir yetkinliğe sahip değildir. Para kazanmak için çalışmaz, elinde olanı devamlı tüketir. Bu gibi özellikleriyle Onegin, klasik Rus soylusu kalıbının oldukça dışına taşmaktadır. Bu özelliği de onu gereksiz insan tipi olarak adlandırmamızı mümkün kılmaktadır.

Puşkin'in ardılı olarak adlandırılan Rus şairi M.Y. Lermontov'un "Zamanımızın Kahramanı" adlı eserinde oluşturduğu Peçorin karakteri de o dönemin olması mümkün olmayacak kadar farklı başka bir figürdür. O da tıpkı Onegin gibi son derece iyi bir eğitim almasına ve soylu sınıfına dahil olmasına rağmen sahip olduğu ve o dönemde olması çok da mümkün olmayan bir dizi özelliğe sahiptir. Bu iki figür, Rus gereksiz insanının 20'li ve 30'lu yıllarına örnek olarak gösterilirken; İ.S. Turgenyev'in oluşturduğu Rudin karakteri, daha sonraki dönemlere ait olan bir gereksiz insandır. Rudin klasik gereksiz insan özelliklerine sahiptir, ancak Peçorin ve Onegin karakterlerinin sert iradeleri, onun için yerini gurura bırakmıştır. Olaylara bakışı ve değerlendirmesi, yine o döneme ait olmayacak şekilde, farklıdır; ancak gururu, mantığı ve olaylara daha bilimsel bakması, geçen yıllar içindeki Rusya'da gerçekleşen bir dizi değişimin sonucu oluşmuştur. Bu değişimler de toplumsal hemen hemen her olayın sanata ve edebiyata yansması gibi, Rudin karakteri üzerinden gösterilmiştir.

Gonçarov'un Oblomov ve Griboyedov'un Çatskiy karakterleri üzerinden de görülmesi mümkün olan tüm gereksiz insan tiplerinin ortak bazı noktaları vardır. Karşımıza çıkan en net özellikler, gereksiz insanın o dönemdeki karakter standardı bakımından oldukça farklı olduğu, dönemin insanı yanında aslında asla var olmayacak özellik ve kişiliklere sahip karakterler olduklarıdır. Onlar için ortada bir sorun vardır, nasıl çözüleceği de bellidir ancak hiçbiri herhangi bir eylem içerisine girmez. Asıl problem onların eylemsiz oluşlarıdır. Bu bakımdan Rus edebiyatında örneklendirilen tüm gereksiz insan tipleri eylemsizlik noktasında birbirleri ile karşılaşmaktadır.

Nihilizm düşüncesi toplumsal ve siyasi büyük yankı yapan olayların ışığında doğmuş, nihilistler ise toplum tarafından hoş görülmeyen kişiler olmuşlardır. Bunun en büyük nedenlerinden biri onların ahlaki, kültürel, politik vb. hiçbir yargıyı kabul etmemeleri ve ona karşı çıkmalarıdır. Nihilizm felsefesinin edebiyatta ortaya çıktığı dönemde Rusya'da gerçekleşen bir dizi toplumsal ve siyasi olay bu felsefenin toplum içerisine yayılmasına neden olmuş, otorite ve hiçbir toplumsal yargı gütmeyen insanlar devrimci tabaka olarak adlandırılmıştır.

Turgenyev'in Babalar ve Oğullar adlı romanında Rus edebiyatında karşımıza ilk kez çıkan nihilizm, hiçbir kalıba uymayan karakter ve onun düşünce yapısıyla kendini farklı kılmaktadır. Rus aydınının içinde bulunduğu döneme karşıt bir duruşu niteliğindedir. Babalar ve Oğullar

eserinde Bazarov, edebiyattaki ilk nihilist karakter olma konumundadır. Doğa bilimleri ve onların anlaşılmasının en önemli şey olduğunu söyleyen Bazarov, bilim dışındaki hiçbir şeyi kabul etmez; dalga geçer ve küçümser. Bu davranışlar, onun bir nihilist olarak karakter tipinin net özelliklerini sunmaktadır. Kendi doğrularını gerçek ve değişmez sayan, kişisel güç ve yetilerini gereksiz şeylere harcayan, insanlarla alay eden ve kendini en üstte sayan Bazarov, bu özellikleri ile “gereksiz insan” tipinin bir örneği haline gelse de, soylu tabakadan gelmesi, doktor olmak için çalışmak gibi “kimi yerde” eyleme geçmesi sebebiyle bazı noktalarda “gereksiz insan” tipinin kesin kalıplarına uymaz. Ancak yine de Bazarov dönemin karakter kalıplarının dışına çıkması ve dünya görüşü gibi özellikleri ile “nihilist gereksiz insan” tipine bir örnek olmaktadır. Dostoyevskiy’nin “Ecinniler” eserinde nihilizmin kötü olduğu, bu düşüncenin gelenek ve etik kurallarının yıkılması anlamını geldiği gibi düşünceler görülmektedir. Nihilizmin bir yangın gibi önüne aldığı her şeyi yıkacağı düşüncesi, eserdeki nihilist karakter Verhovenskiy karakteri üzerinden anlatılır. Dostoyevskiy, Turgenyev’in aksine nihilizmi daha olumsuz bağlamda ele alır ve eserinde yansıtır. Nihilizm felsefesinin eserde devrimciler ile bir tutup bir yerde onu olumsuz olarak gösteren Dostoyevskiy’nin kendisinin de bir devrimci olduğu ve bu yüzden ölüm cezası aldığı fakat bu cezanın sürgün cezasına çevrildiği de unutulmamalıdır. Buradaki ana kısım, devrim algısının insanlara gösterilmesi ve nihilizm felsefesinin onun için bir adım olduğudur. Yine Dostoyevskiy’nin Suç ve Ceza eserinde Raskolnikov karakterinin son derece katı bir nihilist olduğu sonucu ortaya çıkmaktadır. Onun için devlet vardır, fakat kötülere ve hak edenlere ceza verme konusunda oldukça eksiktir. Bu bağlamda devlet otoritesini hiçe sayıp kendini ondan üstün tutan Raskolnikov, cezayı kendi eliyle vermiştir. Bu da onun bir nihilist olarak en net özelliklerinden biridir. Öyle ki, Raskolnikov eğer elinde böyle bir şans olsa dünyayı kendi takdirine göre yeniden yaratmak ister. Gonçarov’un Volohov karakteri de aynı şekilde nihilist olarak, otorite tanımaz ve insanların makamlarından kaynaklanan, onlara karşı bir nefreti vardı ve bu nefretini dile getirmesiyle toplum tarafından deli olarak adlandırılır. Din ve her türlü otoriteyi reddeder ve bununla övünür. Bir nihilist olarak toplumu, tüm benliğiyle reddeder.

Rus edebiyatında gereksiz insan tipi ve nihilizmin karakterler üzerinden gösterilmesiyle, aslında 19. yüzyılın edebiyat anlayışında bu iki düşüncenin birbiri ile iç içe olduğu görülmektedir. Gereksiz insan, birçok yönden nihilist insan tipine de örnektir. Onun tüm değerlere karşı güttüğü olumsuz düşünceleri, egosu, kendinden başka doğru tanımaması gibi özellikleri ile ele alındıklarında bu özellikler dışında da oldukça birbirine benzedikleri görülmektedir. Oluştukları dönem aynı olsa da, gereksiz insan tipi için 20’li,30’lu ve süregelen

dönemlerdeki gereksiz insan tipi için farklılıklar görülmektedir. Örneğin başlarda oluşturulan gereksiz insanlarda irade ön plandayken; sonraki dönemlerde iradenin yerini mantık ve gurur almıştır. Nihilist karakterler içinse bu durum daha farklıdır, onlar genel itibariyle birbirleriyle aynıdır. Bazı noktalarda gereksiz insan tipi ile ayrılan tek nokta, onların bazı durumlarda eylem içerisine girmeleridir.

Babalar ve Oğullar'da Bazarov, Yamaç'ta Mark Volohov, Rus nihilizminin şiddetle karşı çıktığı kırklı yıllar Rus idealizminin yarattığı “gereksiz tiplerini” andırmaktadırlar. Bazarov tıpkı gereksiz insan gibi içinde yaşadığı çağın tüm çelişkilerinin, yanlışlarının farkındadır. Bunları yüksek sesle dile getirecek cesareti de vardır. Ancak farkında olduğu yanlışlara karşı faaliyetsiz kalır, hiçbir şey yapmaz. Volohov, Bazarov'dan daha etkisizdir. Bazarov'un aksine düşüncelerinin temellendirmesini yapmakta bile yetersizdir. Dostoyevski'nin “Ecinniler” adlı eserinde ise nihilizm bireysellikten çıkar, kötülüğe bulanmış, örgütlü bir topluluğun düşünce yapısı olarak çıkar karşımıza ve bu da Rus edebiyatında nihilizm ve gereksiz insan kavramları için aslında birbirleriyle etkileşim içerisinde olduklarını bize göstermektedir.

Rus edebiyatı, yazar, eser, karakter ve kuram bakımından oldukça zengin bir edebiyattır. İçerisinde barındırdığı oldukça ünlü yazarlar, tıpkı kendileri gibi oldukça ünlü eserler ve kuramlar oluşturmuşlardır. Edebiyat alanında ilk kez kullandıkları kimi teknik ve yöntemler ile bu alanda oldukça önemli bir konumdadır. Realizm akımının, romantizm akımı sonrası edebiyat alanında etkili olmasıyla bu alanda Rus edebiyatında eser veren ve bu akımının Rus edebiyatı içerisinde öncüsü olan Puşkin'den itibaren oldukça farklı ve ilk kez toplumsal ve siyasi olaylara değinen eserler yazılmıştır. Katı sansürün de etkisiyle eserlerinde anlatmak istediklerini, diledikleri gibi anlatamadıkları için geliştirdikleri bazı yöntemler, onların fark edilmeden düşüncelerini halka sunmalarına olanak sağlamıştır. Gereksiz insan tipiyle aslında devlet yönetimini ve üst sınıfları eleştirirken; nihilizm ile bu üst sınıfa ve otoriter sisteme nasıl baş kaldırılacağını göstermek istemişlerdir. Eserlerde bu karakterler henüz bu alanda türünün ilk örnekleri olarak sayıldıkları için halkın ve okuryazar kesimin oldukça ilgisini çekmiş ve bu şekilde yayılmıştır. Gereksiz insan tipinin nihilizm ile ortak noktaları vardır, bu noktaların en önemlisi ben merkezli düşünce şekli ve kişisel egonun karakter için her şeyin önüne geçmesidir.

Bu düşüncelerden hareketle Rus edebiyatında gereksiz insan tipi ve nihilizm, aslında birbiri içerisinde ve birbirine kaynaşmış olan iki terim ve karakter türüdür. Yelpazesi oldukça geniş olan, her döneminde oldukça başarılı eserler ortaya konan Rus edebiyatı içerisinde de ortaya çıkan farklı tür ve özellikteki karakterlerin etkileşimleri ile kendi aralarındaki bağları; toplumsal ve siyasi birçok olayın etkisiyle ortaya çıkan kimi kavramlar ve akımların bir sanat dalı olan

edebiyatın da toplumsal olan her olayla bir ilişki içerisinde olduğunu ve aslında toplumun, edebiyatın ürün vermek için en büyük ilham kaynaklarından biri olduğunu okuyucuya göstermektedir. “Her büyük sanat eseri, toplumsal bir sorundan doğar” sözünden yola çıkıldığında her büyük sanat eseri, toplumsal bir olayın sonucu ve aslında toplumun kendi oluşturduğu bir ürün olarak düşünülebilmektedir.

Kaynakça

- A. S. Gribayedov, (2011). Akıldan Bela, (Çev. C. Gündoğdu, E. Toprak) İkaros Yayınları, (Orijinal yayın tarihi, 1825).
- Aydın, H. (1986). Nihilizm'in Tarihi.
- Azbukin V. N. Russkaya literatura XIX veka, Hrestomaniya Literaturovedçeskih materialov, M. Prosveşçeniye, 1984.
- Bozkurt, E. (2019). Her Şeyde Nihilizm, <https://medium.com/t%C3%BCrkiye/her-%C5%9Feyde-ni%CC%87hi%CC%87li%CC%87zm-c71b43d79bdd> ,(Erişim Tarihi: 20.05.2021).
- Davies, N. Avrupa Tarihi, İMGE Yayınları, Elif Topçugil, Kudret Emiroğlu, Suat Kaya, Burcu Çığman, 2011, s
- D.I. Pisarev, Literaturnaya Kritika v Treh Tomah (Edebiyat Eleştirisi III. cilt), T I. Leningrad, 1981.
- Dobrolyubov, N. A. Sobrannıye soçineniya v 9-ti tomah, c.t "Çto takoe oblomovşçina?"Goslitizdat, 1962.
- Dürre, M. (2020), Nietzsche'nin Nihilizm Söylemi, İstanbul Üniversitesi Felsefe Arşivi, 52.
- Erkan, Ü. (2017). 19. Yüzyıl Rus Edebiyatında Modernleşme Eleştirisi, Bartın Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, 1, 21-45.
- F.M. Dostoyevski(2016), Ecinniler(Çev. M. Beyhan) İş Bankası Kültür Yayınları,(Orijinal yayın tarihi, 1871).
- F.M. Dostoyevski (2006), Suç ve Ceza(Çev. M. Beyhan) İş Bankası Kültür Yayınları, (Orijinal yayın tarihi,1866).
- F. Nietzsche, (2010) Güç İstenci, (Çev. N .Epçeli) Say Yayınları, (Orijinal yayın tarihi, 1901)
- İ. A. Gonçarov (2016). Oblomov, (Çev. S. Eyüboğlu, E. Güney) İş Bankası Kültür Yayınları, (Orijinal yayın tarihi, 1859)
- İ. A. Gonçarov (2011), Yamaç(Çev. E. Altay) İletişim Yayınları, (Orijinal yayın tarihi,1869)
- İ. S. Turgenyev (2019). Rudin, (Çev. E. Altay)İş Bankası Kültür Yayınları, (Orijinal yayın tarihi, 1856)
- İ. S. Turgenyev, (2015). Babalar ve Oğullar,(Çev. A. Hacıhasanoğlu) Can Yayınları, (Orijinal yayın tarihi, 1862)
- Kadioğlu, E.(2013), Rus Edebiyatında Gereksiz İnsan Tiplemesi
- Karataş Coşkun, N.(2014), Rusya'da Nihilizm'in Gelişmesi ve Edebiyata Yansıması,12,s. 32-51.

- Karjakin Y.F. İçgörü ve körleme ("Şeytanlar" hakkında) // Karjakin Yu.F. Dostoyevski ve XXI. Yüzyılın arifesi. M., 1989.S. 220, 224.13
- Kostareva, L. (2016), Obrazı «lishnih lyudey»v russkoy literature,s.3-16
- Malısev, M. "Krainosti nigilizma: obraz Stavrogina v romane Dostoyevskogo" «Besı».
- Kasım 2012. http://elar.ufrj.br/bitstream/10995/3216/1/Alter_Idem_2_16.pdf.
- Monahova O.P., Malhazova M.V. Russkaya literatura XIX veka. Ç.2. – M.: "Mark", 1994
- M. Y. Lermontov. Ocherk zhizhny i literaturnogo tvorchestvo, Şçeblikin İvan Pavloviç 2000,Moskva
- Orlova Z., Tema lishnego cheloveka v russkoy literature,2014 <https://proza.ru/2014/06/04/801>, Erişim Tarihi, 22.05.2021)
- Petrov,S."İ.A.Gonçarov".Aralık,2012.http://az.lib.ru/g/goncharow_i_a/text_0060.shtml. (Erişim Tarihi:21.05.2021)
- Puşkin,A.S(2016) Yevgeniy Onegin.(Çev.K.Miziev, A.Necdet)Ayrıntı Yayınları,(Oriijinal yayın tarihi,1833).
- Sholomova, T.V. (2015) Estetizatsiya nigilizma v russkoy literature XIX veka: K voprosu o Prostranstvennih i vremennih granitsah yavleniya,127-131
- Süer, A. (1987) Gogol'ün Yapıtlarında Memur Tipleri,, DTCF Dergisi, 31, 1-2
- Stepanov, Yevgeniy Gennadyeviç,(2006), Romanı İ.S. Turgenyeva v russkoy Povestvovatelnoy literature 1850 naçala 1860 hodov,55-98
- T. Olcay, Rus Edebiyatında Doğalcı Okul, İ.Ü. Edebiyat Fak.,2003, 19-41
- Tema lishnego cheloveka v literatüre içinde, <https://rustutors.ru/litved/littermin/1396-tema-lishnego-cheloveka-v-literature-onegin-pechorin-rudin-beltov-agari.html>, Erişim Tarihi: 28.05.2021
- V. Yefremov, XIX. Yüzyıl Rus Edebiyatı Üzerine Gözlemler, Washington, s. 174.
- Yıldırım, N.(2015), 19. Yüzyıl Rus Romanının Üzerinde Yükseldiği Toprak, Tuncer Bulut'a Armağan, Mülkiyeliler Birliği Yayınları, 20-25

Extended Abstract

The superfluous human type was seen as a big problem in Russian literature at the time it appeared. This type is a person who does not recognize authority, does not care about anything but himself, and displays an oppositional attitude. Many different genres and movements were used in Russian literature, especially in the 19th century, which is called the golden age. While the works were given with the romanticism movement, the works were given with the realism movement in the transition to the novel genre. Realism in literature was first seen in Russian Literature with Pushkin. The novels he wrote are the first to come to mind in the formation of modern Russian literature. In the continuation of Pushkin, important writers such as Lermontov, Griboyedov, Gogol, Turgenev, and Dostoevsky wrote realist novels again. Since the realism movement was influential in the field of literature after the romanticism movement, quite different novels were written that touched on social and political events for the first time, starting with Pushkin, who worked in Russian literature in this field and was the pioneer of this movement in Russian literature. In this period, apart from the events related to the upper class, the events that happened to the people in the society began to be mentioned. Although this was met negatively in some circles, it played an important role in society's approach to literature. People found something of themselves in literature and began to read more. In this period, with the character of Yevgeni created by Pushkin in her work named "Yevgeni Onegin", the first example of superfluous human type emerged in Russian literature. . It is understood that the reasons for the emergence of the superfluous human type in literature and society are related to the social and political events that take place. If we look at the emergence process of the unnecessary human type, we come across social and political events that took place in 19th century Russia. The problems created by these events among the people were reflected in literature as well as in every field. Unnecessary human typings formed in the 20s and 30s of the 19th century are shaped within the framework of the rejection of reality and activity. The "unnecessary people" of this period, who have extraordinary intelligence and energy, cannot take action as they wish for some reason. Therefore, they use their power to satisfy their desires.

The philosophy of nihilism argues that everything is devoid of meaning and value and denies will, the existence of God, and the attainment of knowledge. Its theorist and most famous Representative is F. Nietzsche. Nihilists argue that there can be no exact information, and they approach everything with skepticism. Nietzsche says that nihilist philosophy emerged as a result of the person having no purpose, having lost their value concerns and, not seeing anything as a target to target. At the same time, it is the view that there is no single "truth", that people's

surroundings do not make any sense, therefore, that people consider everything as meaningless and that everything does not make sense to him, as a reason for the emergence of nihilism. The fact that the individual's previous action to a goal and purpose no longer arouses any emotion and thought in him, is aware of all his deficiencies and mistakes but does not take action to correct them, therefore he loses his belief and is drawn into a weak mood as a reason.

Nihilistic philosophy in Russian literature is first seen with the character of Bazarov created by Turgenev in his work "Fathers and Sons". Bazarov is an enlightened, intellectual character who suffers spiritually after the contrast of events with his thoughts, but does not show it. According to him, there is no truth other than his ideas and what science has proven. He can't bring romantic thoughts to himself. Turgenev's Bazarov character, who is in a constant search, is the first representation of Russia's nihilist generation. In the following times, different writers who wrote works using characters with nihilistic philosophy have also emerged. Dostoevsky and Goncharov can be cited as examples of these writers.

Superfluous human type in Russian literature cannot be separated from nihilistic philosophy. The characteristics of nihilistic philosophy are found in most types of superfluous people. Literature, like all fields of art, is a field that is affected by social and political events and reflects this in works. The unnecessary human type has shown itself in Russian society in the changing and advancing time and is reflected in literature. It is seen that these two ideas are related to each other in the literary understanding of the 19th century, with the superfluous human type and nihilism being shown through the characters in Russian literature. The superfluous person is also an example of the nihilistic type of person in many ways. Considering his negative thoughts against all values, his ego, and his not knowing any truth other than himself, it is seen that they are quite similar to each other, apart from these features.

The focus of the literature is 'society'. The things that concern the society are also seen in literary work. The most important feature of a literary work is that it reflects society. For this reason, it is normal to see the types and ideas that emerge in society in literary works. Russian literature is literature that has produced very important works and artists throughout its history. Superfluous human type and nihilism are two related concepts that emerged in Russian literature in the same period.